

Oudegem

Filosoof op 't spoor

Ingeklemd tussen de Schelde en de Dender ligt deze deelgemeente van Dendermonde: Oudegem. „Aagem“ of „Haagem“ in het lokale jargon. En niet zodra valt hier die dorpsnaam of er wordt aan toegevoegd: „Ha, de Filosoof van Haagem“. Want inderdaad, het plaatsje is in de wijde omtrek slechts bekend omwille van de twee boeken die Jef Scheirs, zoon van deze zand-leemgrond, tussen 1928 en 1932 met die titel publiceerde. Daarin wordt het verhaal verteld van een broederpaar, landbouwers en vrijgezellen, die qua karakter elkaars tegengestelden zijn. Naten (Nathaniël) is de oudste, een schraapzuchtig verzuurd specimen en Titten (Titus) een vrolijk heerschap, iemand die Gods water over Gods akker laat lopen. Die met zijn scherpe tong en geestig discours menigeen op zijn plaats weet te zetten. Wanneer Naten denkt met de lokale kwezel te trouwen om broer Titten daarbij een financiële pad in de korf te kunnen zetten, loopt het plannetje toch niet zoals voorzien. Titten heeft snel in de gaten wat er aan de hand is en hij is de tortelduifjes te slim af. Het is Naten die de kous op de kop krijgt. Oudegem is Jef Scheirs niet vergeten. Bij zijn geboortehuis is nog een gedenkplaat te vinden en er is een straat naar hem genoemd. Deze loopt echter dood en ze ligt langs de spoorweg. Het schijnt me toe dat de man toch iets beter had verdiend. Hij is tenslotte toch zeer productief geweest? Hij had, behalve een bibliografie van 14 gepubliceerde boeken, ook nog 12 kinderen. Van al die boeken is slechts „De Filosoof van Haagem“ tot vandaag bekend gebleven. Vooral doordat het boek tot een toneelstuk is bewerkt dat nog regelmatig door amateurgezelschappen wordt opgevoerd. Ooit is „De Filosoof“ ook nog als feuilleton op de Vlaamse televisie te zien geweest.

Ik had hier vroeger familie wonen. Nu ja, een soort familie. Namelijk de dooppeter van mijn moeder. Jullie zullen het misschien niet geloven maar hij en zijn broer hadden model kunnen staan voor de romanpersonages van Scheirs. Boeren, vrijgezellen, de ene een klein vief manneke, de andere een ongezeglijke, norske schraper. Het kon eigenlijk geen toeval zijn. Evenmin als dat hier een Varenberg(straat) is en mijn moeder „Van Vaerenbergh“ heette...

Oudegem: het gemeentehuis met de pui van waar de petattenworp gebeurt.

Jef Scheirs is in 1960 gestorven maar zijn personage Titten leeft echter nog steeds. Althans, ieder jaar met Oudegem-kermis begin september, komt hij weer tot leven. Dan is er de jaarlijkse „Petattenworp“. Even een kleine terzijde voor mijn Noordnederlandse lezertjes: „petat“ is NIET, ik herhaal NIET, de etenswaar die bestaat uit in heet vet gebakken aardappelreepjes. Dat zijn frieten, of frites. Een Belgische uitvinding. Ooit in Luik ontstaan als kermiseten. In een tijd toen ze in België nog in andere dingen

Oudegem: de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk

creatief waren dan elkaar communotair afkatten. Een Vlaamse petat is een aardappel. Bovendien is één van de personages uit de roman het jonge, naïeve Petatje, een weesjongen die bij Titten wel een potje mag breken maar die door de zure Naten genadeloos getergd wordt. De petattenworp dus. Daarbij vliegen veldvruchten de inwoners van Oudegem rond de oren. Vanop de pui van het gemeentehuis worden die petatjes in de mensenmenigte gegooid en er is daarmee één enkel handgemaakt gouden sieraad te winnen. Het evenement start om zeven uur 's avonds wanneer Titten himself zijn medeburgers toespreekt. Hij doet dat zoals dat tijdens een echte verkiezingsmeeting, zo'n tachtig jaar geleden, ook gebeurd zou zijn. De schalkse Titten doet daarbij zijn best om het politieke landschap op een heldere manier te schetsen en om iedereen, zonder uitzondering, een veeg uit de pan te geven. Na deze toespraak worden ongeveer 1000 verpakte petatjes in het volk gegooid en in eentje daarvan zit een waardebon die recht geeft op het bovengenoemde sieraad. Of er bij dit gedoe ook gekwetsten vallen is me niet bekend. Het zou me echter allerminst verwonderen.

Het verraste mij aangenaam te vernemen dat Jef Scheirs niet de enige illustere literator is die Oudegem heeft voortgebracht. Naast de kerk is er een gedenkteken voor de renaissance-dichter Justus de Harduwijn (Harduyn?) te vinden. Die was hier ooit pastoor. Verder is er ook nog het geboortehuis van de pedagoog-kanunnik Frans de Hovre en van Johanna Desideria Courtmans-Bergmans, de Vlaamse schrijfster van een lange reeks tendensverhalen en -romans. Het is hier blijkbaar goede literaire grond (geweest).

Vorig jaar reeds had ik deze „Filosofentocht“ gewandeld. Ik wist dus wel enigszins waaraan ik me te verwachten had. Erg veel was dat evenwel niet. Waaraan het precies ligt weet ik niet maar het valt me telkens weer op dat de hele Denderstreek een sfeer ademt van morsige, deprimerende desolaatheid. Het feit dat allerlei industrie hier schijnbaar willekeurig in woonkernen is gezaaid zal allicht niet aan een vrolijk geheel bijdragen. In elk geval, zeker nu de herfst met zijn extra melancholische bijdrage die accenten nog eens

Een vlak landschap met spoorweg. Hier moesten we een lus maken om even verder aan de andere kant langs het spoor weer uit te komen en weer een eind terug te wandelen.

De Sint. Maar welke?

extra in de verf zette, kleurde deze tocht soms wel bijzonder somber of zelfs grimmig. Aan het weer lag het niet. Een vrijwel wolkenloze hemel van een teer pastelblauw, afgeboord met een lichtroze rand, soms een glanzend vliegtuig als een verdwaalde hoogtechnologische meteor. De omgeving is iets waaraan ook de organisatoren niets kunnen veranderen. Die moeten we dus maar nemen zoals ze erbij ligt. De inrichters van de wandeling hadden overigens hun best gedaan het traject zoveel mogelijk anders uit te tekenen dan vorig jaar. Dat bleek uiteindelijk een zeer onregelmatig klaverblad te zijn waarbij we tot drie keer toe in het startpunt terug moesten komen. Waar het derhalve gaandeweg wel heel erg druk werd. Doorheen het gebied loopt de intens bereden spoorweg van Dendermonde naar Gent en die moesten we herhaalde malen oversteken of we liepen er langs. Niet bepaald mijn favoriete wandelomgeving. Het landschap zelf is overwegend vlak. Wat verderop heeft de natuur zich een beetje geoefend in reliëf maken door al eens een plooi te proberen maar de aanwezige beekjes hebben er verder niets mee

aangevangen. Die liggen er lui en werkeloos, niet zelden vervuild en smerig bij. Van de drie wandellussen was de tweede het meest interessant. Dat begon meteen al goed en, zoals bekend, goed begonnen is half gewonnen. Er wachtte ons namelijk al na de eerste bocht een ontmoeting met een heilige. Nee, niet een gipsen beeld zoals er zoveel her en der langs Vlaamse wegen staan, maar een bewegende en pratende goedheiligeman die daar met zijn knecht (pardon: assistent) pontificaal onder een baldakijn aanwezig zat te zijn. Men zal begrijpen dat een dergelijke confrontatie mij terstond met de nodige piëteit vervulde. Tegelijk echter rezen er bij mij ook ernstige twijfels. Immers, hier in de streek wordt men altoos voor het dilemma geplaatst: wie is hij? Ja, ja, het lijkt simpel genoeg. Het is de Sint. DE Sint. Daaraan moet je niet twijfelen. Maar pas op: er lopen hier dikwijls twee soorten Sinten rond: Sint Maarten en Sinterklaas, namelijk. Die twee zien er volkomen gelijk uit en ze doen ook hetzelfde. Ze brengen de brave kinderen lekkers en speelgoed. De ene (Sint Maarten) op 11 november en de andere ergens begin december (ik onthoud nooit precies wanneer, want van Sinterklaas kreeg ik nooit wat, dat vond ik dus eigenlijk maar een wat dikdoenerige zeveraar). In het land van Dendermonde (en zelfs in Aalst!) komt Sint Maarten. Behalve hier en daar wat uitzonderingen. Dus heb ik me ver-

De stuwsuis van Denderbelle op de Dender

stout de goedheiligeman naar zijn identiteit te vragen. Het moet me van het hart maar ik ben ontzet! Echt waar. Het laatste beetje zekerheid is me uit handen geslagen. Het blijkt namelijk dat ook de Sint zich volop aan de commercie heeft overgegeven. De Sint is inwisselbaar! Hij heeft me toevertrouwd dat hij voor wie gelooft dat hij Sint Maarten is, hij Sint Maarten is! En voor wie gelooft dat hij Sinterklaas is... juist, ja! Een echte middenstands-sint, een waai-met-alle-winden-mee-sint, een-hang-je-huik-maar-naar-de-wind-sint! Er hadden zich intussen alweer een paar hummeltjes gemeld om dat onbetrouwbare individu een en ander af te smeken. Het werd dus tijd om afscheid te nemen van dit overblijfsel der traditie in zijn nieuwe stijl. Hij had nog net geen piercings, verdorie. Deze wandellus voerde ons langs de Dender. Een trage, lusteloze rivier die er zo recht bij

Kijk eens naar het vogeltje!

ligt dat het bijna niet anders mogelijk is dan dat hier menselijk ingrijpen in het spel is geweest. Op de kaart blijkt het tracé niet zo kaarsrecht te zijn als de aanblik ter plaatse laat vermoeden maar blijkt de rivier een lange, luie bocht te beschrijven. Tot voorbij de

Mespelare: de Sint Aldegondiskerk

stuwsluis van Denderbelle ging het. Hier bruist het water en is er een duidelijk niveauverschil maar het schijnt met toe dat hier toch maar uiterst zelden nog schepen versast worden. De overkant van de rivier is grondgebied Denderbelle en de meersen (natte weiden) daar worden gebruikt als overstromingsgebied voor wanneer het peil van de Dender alarmerend hoog wordt. Wanneer we van de dijk afgeleid werden, voerde de wandeling ons naar het dorpje Mespelare. Beneden aan de dijk stonden twee paarden nieuwsgierig te kijken wat die tweebenige wezens nu weer aan het verzinnen waren. Toen ik dichterbij kwam om een foto te maken vertrouwden ze dat toch niet en gingen ze op de loop. Om direct weer terug te keren want zo benieuwd waren ze toch ook weer of ik niets te bieden had in de vorm van enig lekkers. Helaas niet. Ik ben immers een of andere Sint niet. Toch bedankt voor het plaatje. Het viel me trouwens op dat er in de streek wel erg veel paarden in de weiden stonden. En hier en daar was er ook een manege te vinden. Waarom zijn het toch bijna uitsluitend jonge meisjes die gaan paardrijden?

Om een of andere reden hebben kleine dorpen bijna altijd grote kerken. Zo is het hier, in Mespelare, ook

VPK en het spoor

het geval. De Sint Aldegondiskerk is volledig in natuursteen gebouwd op één van de weinige verhevenheden in het terrein. De torenspits ziet er met zijn appel- en peervorm wat eigenaardig uit en, nog merkwaardiger voor zo'n klein dorp, de toren heeft ook nog eens een beiaard met 21 klokken. Je blijft je verbazen. Ik vraag me af wie hier die beiaard komt bespelen. Bij de kerk, op het dorpsplein, staat een zuil waarvan ik dacht dat het een schandpaal was. Dat blijkt eerder ongeveer het tegengestelde te zijn, namelijk een heerlijkheidspaal. Zo'n ding werd er door een rijkard gezet om de heerlijke rechten van een familie duidelijk te maken. In dit geval van de familie Goubau. De paal draagt het gehelmde wapenschild van deze familie. Indien ik niet vergis werd de dorpskern van Mespelare indertijd gebruikt voor de verfilming van De Filosoof van Haagem als dorpskern van... Haagem. Het voldoet inderdaad beter aan het stereotype van het Vlaamse boerendorpje uit de streek dan het authentieke Oudegem. Ze zullen er in het echte Haagem allicht niet mee kunnen lachen hebben.

Vorig jaar werden we direct bij de start van de wandeling al geconfronteerd met de minst fraaie

kant van Oudegem: de alles dominerende papierfabriek, de overal aanwezige spoorweg en de oude, stoffige molengebouwen. Ik had gedacht dat deze aanblik ons dit jaar grotendeels zou zijn bespaard gebleven. Helaas! De derde en laatste lus van de wandeling legde het er nog eens dik op. De papierfabriek VPK zie je overal. Ze stoot wolken stoom uit en staat groot en blinkend wit vlakbij zowel de spoorweg als de Dender te dreunen. Pal in een woonkern ook nog eens. Wat mensen er overigens toe beweegt om hun huis daar neer te zetten is me een raadsel. Het stinkt er, de trein raast er aan je achterdeur voorbij en die fabriek staat er dag en nacht te dampen en te stampen. Het lijkt me meer een nachtmerrie dan een woonplaats. De molens zoals die langs de spoorweg staan hebben niets van de wenkende wieken van de aloude windmolen, noch van het ruisende water over een rad maar het is een bakstenen complex dat er stoffig en troosteloos bij staat. Links en rechts is er in de loop van de jaren wat nieuwere utiliteitsbouw aangeplakt en het geheel staat daar als een zweer in het asfalt lelijk te zijn. Meng bij dit geheel nog een aantal veel te drukke wegen die je moet oversteken of waar je langs moet lopen en je hebt een beeld van het laatste stuk van deze wandeling. Filosofisch word je er niet van, eerder wat cynisch. Maar, maar... Sprak daar niet filosoof Titten tot Petatje: „Ge moet altijd content zijn. Besonders als er geen reden voor is“. Tja... Goed, het moet al raar lopen wil iets niet op het gemoed van de dichter werken. Dus hierbij een lofzang op de papierfabriek:

Het Fabriekskken

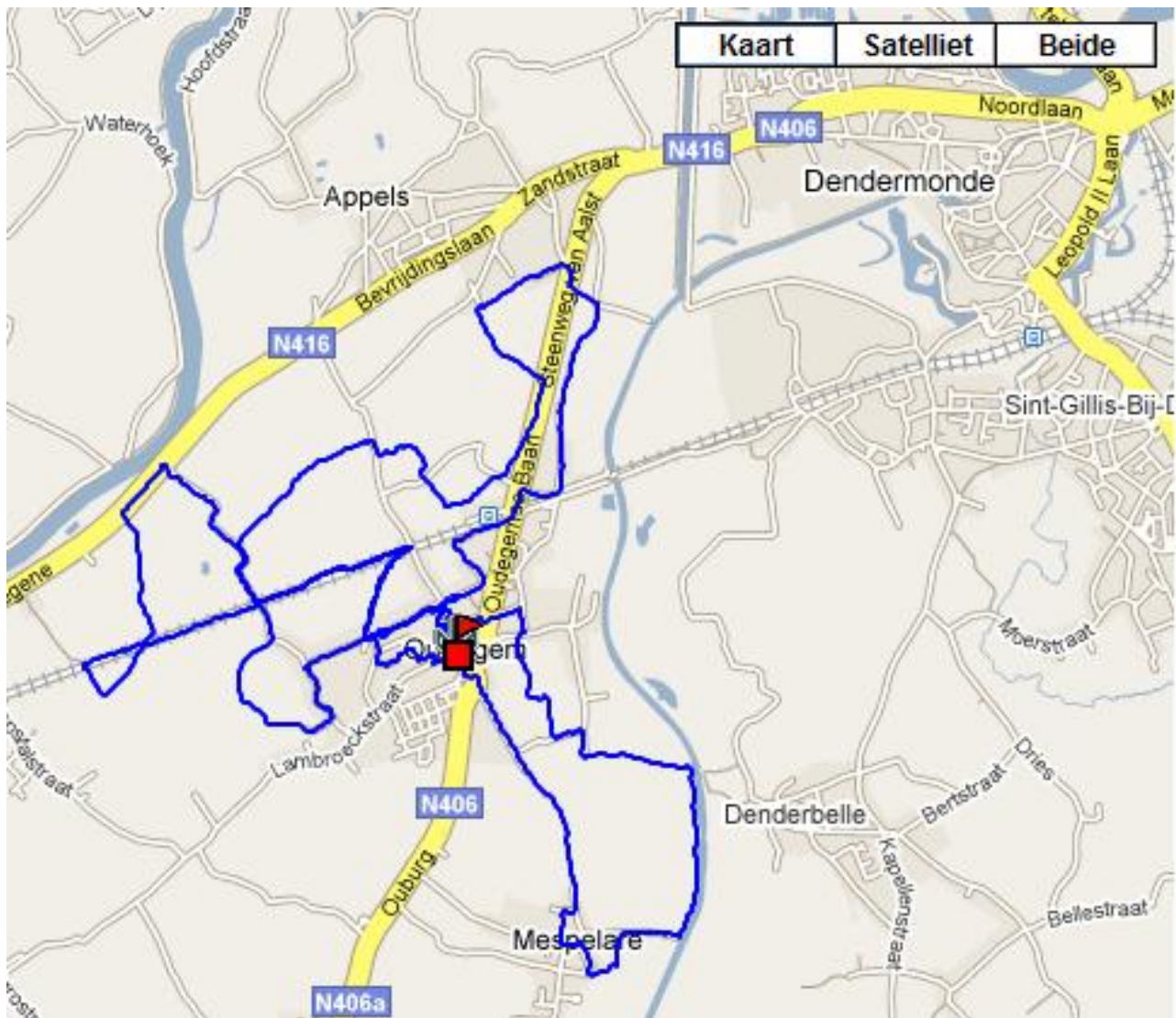
O, dreunende, dampende fabrieksding
 Met aluminium gevelkes aan,
 Wat wrocht gij immer zo flink
 Aan 't vuile water gestaan?
 Gij stinkt en gij beeft en gij walmt zo fel

En toch en zie 'k U nog arm noch been
Gij werkelt en wroet en gij bestaat zo wel
Al zie 'k daar mensen geeneen.
Wat waart of wat zijt of wat zult gij zijn?
Verklaar het en zeg het me toe!
Wat zijt gij fabrieksken voor venijn
Nimmer van werken toch moe?
't Fabrieksken schudde de schouw
't Hield kortekes den damp en 't sprak:
'k En zal 't u zeggen en gauw
Wat zijt mij toch van lasten een pak!
Ik maak van papier het karton
Voor verpakingskes immer zo fijn
Per cent'naar en per ton
'k En zie het nimmer klein.
Maar vooreerst en voor al 't ander
Ik maak elk etmaalken lang met geweld
Gestaan aan deez Dendermeander
Het zoetste goed ter aarde: het geld!

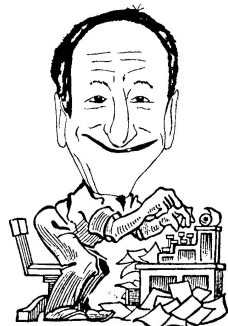
Kom nou Guido, hou het een beetje Gezelle(g) man! Lig daar toch niet zo te draaien in dat graf!

De riante residentie Denderland. Op de achtergrond de papierfabriek. Daarvoor de spoorweg. Stank, stof en stennis. Het enige wat nog ontbreekt voor een volmaakt woongeluk is een drukke autosnelweg. Vlaanderen leeft!

De Filosofentocht. Het zijn echt wel drie lussen maar ze overlappen elkaar zodanig dat het nauwelijks te zien is.

©Michel Christiaens